

Neakivaizdinis VILNIUS

Žiema 2019

Žemiška motyvacija

Andrius Labašauskas apie
viešąsias erdves ir kūrybą

Nekrologas Profsąjungų rūmams

Žvilgsnis į pastato istoriją
ir ideologiją

Teatras tęsiasi kavinėje

Kuo saviti LNOBT, Filharmonijos
ir „Menų spaustuvės“ barai?

Gamta įminga, bet miestas nubunda.

Vilnius žiemą keliai vidun – į teatrų, muzikos scenas. Lankydamiesi Operos ir baleto teatre ar Filharmonijoje, neaplenkite ten ilgus metus veikiančių kavinių. Jos – savitos ir labai įdomios.

Jei labiau domitės alternatyviomis erdvėmis, nepagražintais paviršiais, kviečiame net į dvi naujai duris atvėrusias vietas. Paklaidžiokite po parodą autentiškame kalėjime ar užsukite į istoriniame Rasų priemiestyje įsikūrusią šiuolaikinio meno galeriją „Atletika“. Apie ją ir besikuriantį didžiulį kultūros kompleksą skaitykite straipsnyje „Kultūros sodas“.

Vieni pastatai atgimsta, kitiems laikas užleisti vietą naujoms idėjoms. Atsisveikiname su Profsąjungų rūmais apžvelgdami jų istoriją. Ar žinojote, kad ant Tauro kalno galėjo iškilti ne kultūros namai, o Pergalės paminklas? Su skulptoriumi Andriumi Labašausku kalbamės apie meną viešosiose erdvėse, paliesdami ir totalitarinių režimų siekius.

Skaitykite, tačiau nelikite snūduriuoti minkštame fotelyje – žiemojantis Vilnius tikrai nemiega.

Areštinė, virtusi muziejumi

Viktorija Bružaitė-Kazlauskienė

Kelis šimtus metų ši vieta buvo prieinama tik karinės ar policinės struktūros darbuotojams. „Kai pirmą kartą atėjome apžiūrėti erdvių parodai, negalėjome laisvai visko pamatyti, kameroose dar kalėjo žmonės“, – apie neįprastą projektą pasakoja architektas Rokas Kilčiauskas. Šiuo metu autentiškose kalėjimo erdvėse gali paklaidžioti kiekvienas, kuris nori. Celėse jus pasitiks XIX amžiaus kaliniai – paroda „Pažadinti: Gedimino kalne rastų sukilėlių istorija“.

Areštinė nr. 14

Gedimino kalne vykdant archeologinius kasinėjimus rasta ne tik 1863–1864 metų sukilėlių palaikų, tačiau ir kitų autentiškų, unikalių daiktų. Imta svarstyti, kur ir kaip būtų galima visa tai pristatyti visuomenei. Sutapimas, kad vasarą nuspręsta išskeldinti kalnų parko papėdėje veikusią areštinę. Pastatas kitapus Vilnios upės jau seniau priklausė Lietuvos

nacionaliniam muziejui, tik buvo nuomojamas. Laiko itin nedaug – paroda, skirta sukilimui, duris turėjo atverti jau lapkričio 22 dieną kartu su iškilmingu sukilėlių palaikų perlaidojimu. Tačiau muziejus priėmė drąsų sprendimą – ekspoziciją įkurdino nerenovuotose, autentiškose kalėjimo erdvėse. „Didelė šios parodos unikalumo dalis yra pats pastatas kaip parodinė erdvė“, – pabrėžia areštinės virsmą į muziejų projektavęs R. Kilčiauskas.

Dar vasarą areštinėje kalėjo žmonės. Dabar celėse – istorinės parodos eksponatai. LNM nuotr.

Kai kuriuos ekspozicijoje pristatomus kūrinius galima stebėti tik pro atvertą kameros durų langelį. Igno Nefo nuotr.

Visas miestas buvo tapęs kalėjimu tūkstančiams politinių kalinių.

Pastatas dab. T. Kosciuškos g. 1 seniau priklausė privačiam asmeniui, tačiau jau XIX amžiaus pirmoje pusėje tapo visą Gedimino kalną juosusia carinės tvirtovės dalimi. Areštinė pradėta įrenginėti 1838 metais, siejant su neramumais po T. Kosciuškos sukilimo. Aktyviausiai ji veikė būtent 1862–1864 metais, tuomet čia kalėjo per tūkstantis žmonių.

„Naujai atvykusį kalinį išrengdavo nuogai, paimdavo asmeninius daiktus ir pinigų, ypač stebėjo, kad jam neliktų nei nosinių, nei kelnės prilaikančių petnešų. Politinių kalinių priežiūros instrukcijose nurodyta ypač kreipti dėmesį į kalinių naudojimąsi rašymo popieriumi, knygomis“, – griežtas areštinės sąlygas įvardija menotyrininkė Birutė Rūta Vitkauskienė.

Areštinė nr. 14 buvo tik vienas iš daugelio tuo metu Vilniuje veikusių kalėjimų. Sukilimo laikotarpiu daugelis vienuolynų (pranciškonų, dominikonų, misionierių, Laterano kanauninkų prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios ir kiti) buvo paversti sulaikymo, tardymo, kankinimo vietomis. „Visas miestas buvo tapęs kalėjimu tūkstančiams politinių kalinių“, – teigia B. R. Vitkauskienė.

Visgi areštinė Gedimino kalno papėdėje buvo skirta svarbesniems politiniams kaliniams. Čia laikyti 8 iš 21 Lukiškių turgaus aikštėje sušaudytų arba pakartų ir Gedimino kalne užkastų sukilėlių. Būtent per šį žiauriai nužudytų asmenybių istorijas buvusiam

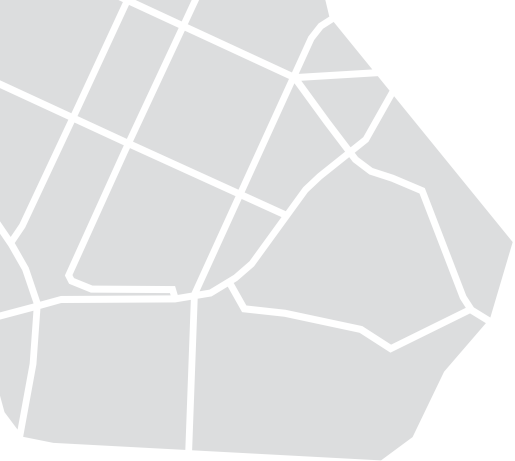
kalėjime įsikūrusi paroda siekia atskleisti vilnietiškosios sukilimo dalies vertybes ir lūkesčius.

Istorija celėse

Nuo pirmų žingsnių ekspozicijos erdvės kuria ypatingą įspūdį – prieš akis atsiveria ilgas areštinės koridorius su pravertomis sunkiomis celių durimis. Būtent šiuose mažuose įkalnimo kambariuose pristatoma sukilimo istorija – įvairūs asmeniniai daiktai, trumpos biografijos, dokumentai. Kiekviena celė skiriama vis kitai asmenybei ar platesnei temai – carinės Rusijos represinei struktūrai, Vilniaus „įkaleiminimo“ situacijai ir kitoms.

Asmeniniams sukilėlių išgyvenimams atskleisti pasitelkiami ir garsai. „Zigmanto Sierakausko celėje girdime moterišką balsą. Laiškus, kuriuose jis susirašinėja su žmona ir kalba apie pabaigą bei pasiaukojimą dėl Lietuvos, nors sukilimas dar nėra prasidėjęs. Ant sienos kabo romantiškas mergaitės paveikslas. Tie, kas gilinsis į istoriją, sužinos, kad Sierakauskas nesulaukė savo dukters gimimo“, – sukilimo vadui skirtą ekspozicijos dalį komentuoja R. Kilčiauskas. Parodos erdvėse skamba ir garsų ano meto kompo-

Nuo pirmų žingsnių ekspozicijos erdvės kuria ypatingą įspūdį – prieš akis atsiveria ilgas areštinės koridorius su pravertomis sunkiomis celių durimis.

zitorių – Moniuszko ir Chopino – kūriniai. Per muzikinį foną siekiama dar plačiau atskleisti to laikotarpio atmosferą. „Sukilimas atrodo tolimas, bet išgirdęs skambant romansą supranti, kad viskas visiškai šalia, kyla visai kiti jausmai.“

Istorinis pasakojimas celėse atskleidžia laikotarpį iki egzekucijos Lukiškių aikštėje. Į mirties vietą visus palydi videoprojekcija ilgame areštinės koridoriuje.

Pritaikant pastatą parodai išlaikyta didelė dalis autentikos. Metaliniai laiptai jungia du ekspozicijos aukštus. Igno Nefo nuotr.

Paroda vienai dienai

Dunksinčiais metaliniais laiptais pakylame į antrą aukštą. Čia celių durys užvertos. Atviras paliktas tik mažas kalėjimo durų langelis, pro kurį galima žvilgtelėti į viduje eksponuojamą meno kūrinį. Tai 1963–1964 metais, po šimto metų nuo sukilimo, vykusios parodos darbai. Meno gerbėjams žinomos autorių pavardės – Vildžiūnas, Stasiulevičius, Kisauskas...

„Paroda buvo oficiali, net katalogėlis išleistas. Menininkai specialiai jai kūrė darbus. Tačiau ekspozicija veikė tik dieną ar pusantros. Pirmą įsikūrė dailės akademijoje, vėliau buvo išprašyta ir perkelta į Mažvydo biblioteką, tačiau ir ten greitai buvo uždaryta“, – apie bandymą sukilimo šimtmetį paminėti sovietmečiu pasakoja Žyginas Būčys, Lietuvos nacionalinio muziejaus vyr. fondų saugotojas, parodos kuratorius. Kaip tuomet leista? „Sukilimas interpretuotas kaip klasių kova su engėjais, vargšai prieš ponus. Dažniausiai tik „post factum“ pamatydavo, kad įterptos laisvės idėjos.“ Užvertos durys, menka galimybė pasiekti, prieiti, pamatyti puikiai sukuria aliuziją į okupacinį laikotarpį.

Paroda „Pažadinti: Gedimino kalne rastų sukilėlių istorija“ buvusioje areštinėje veiks ilgiau nei pusmetį, iki gegužės 31 dienos. Kas vėliau laukia šio paskirtį iš kalėjimo į muziejų pakeitusio pastato, dar nėra aišku. Muziejaus direktorė pabrėžia, kad būtinos nemažos investicijos norint erdvę pritaikyti tolesnėms ekspozicijoms. Jei bus gauta lėšų, gali būti, kad areštinė gerokai pakeis savo veidą. Tad metas apsilankyti.

Kur?

T. Kosciuškos g. 1

Darbo laikas:
III–IV 12.00–20.00,
V–VII 12.00–18.00.

Bilieto kaina asmeniui – 4 EUR
(galimos nuolaidos).

Nekrologas Profsajungų rūmams

Kostas Biliūnas

Miestas niekada nėra toks pats, koks buvo prieš mėnesį, metus, dešimtmetį. Jis nuolatos sensta ir atsinaujina. Pastatų griovimas Vilniaus miesto raidoje taip pat – įprastas ir natūralus procesas. Pastatų iš sovietmečio griovimas – viena iš priemonių, tiesa, kraštutinių, atsikratyti ideologizuotos, nebeaktualios, nebereikalingos miesto architektūros. Nemažai pseudoklasikinės architektūros pavyzdžių Vilniuje nesulaukė šiandienos: Žalgirio stadionas, Lukiškių aikštė, Žalgirio baseinas, Rusų dramos teatras Jogailos g. Pažvelgus į paskutinius rūmų ant Pamėnkalnio vaizdus atrodo, kad pastatas jau ir pats buvo begriūvas, nežinia, kaip ir išstovėjęs visus 56 metus.

Ant kalno reikėjo pastatyti kažką reikšmingo ir svarbaus. Pirmasis pasiūlymas buvo Operos ir baletų teatras, antrasis – Pergalės paminklas.

Kultūros kalnas

Prieš penketą metų pagrindinį rūmų fasadą, tarsi veidą tatuiruotė, uždengė monochrominis M-City (Mariusz Waras) grafitis. Ant cilindrinų kolonų ir antablemento išsiskleidė dėmė – pusiau gamtinis, pusiau industrinis piešinys. Jau nuo to laiko pastatas tarsi išnyko iš miestiečių akiračio – grafitis tapo kamufliazine kauke, paslepiančia rūmus medžių aplinkoje. Pastatas pamažu ir tolygiai nyko. Ypač prie to prisidėjo prieš penkiolika metų nuošęs gaisras, visiškai nebenaudojamą pavertęs dešiniąją rūmų pusę, kurioje prieš tai dar veikė kino teatras. Po to, kaip ant pernykštės sudegintos žolės, ant bestogių sienų ėmė kaltis žaluma – krūmai ir medžiai. Kol viena dalis pamažu buvo perimama gamtos, kitoje toliau vyko aktyvus miesto gyvenimas klubuose, kabinetuose, salėse. Gal tai ir apibendrino M-City grafitis, vienu metu kėlęs ir aliuizijų į pulsuojančią miesto gyvenimą, ir į platų išsiskleidusį pelėsį, pasmerkusį kultūros rūmus pražūčiai.

Atkūrus nepriklausomybę rūmai buvo įvairiausių įstaigų ir organizacijų namai. Vien jų adresu V. Mykoliaičio-Putino g. 5 buvo registruota ne mažiau kaip 73 sąjungos, asociacijos, visuomeninės organizacijos, susivienijimai, draugijos, klubai, įmonės, agentūros ir fondai. Nuo profesinių sąjungų, įvairiausių įmonių, labdaros fondų iki muzikos klubų, teatrų ir menininkų studijų. Būtent tada, kai pastatas oficialiai nebebuvo „kultūros rūmais“, jis iš tiesų tapo tikru kultūros centru, kuriame iki 2004 metų gaisro veikė kino teatras „Kino tvanas“, biblioteka, teatras, o po gaisro paskutiniam savo gyvavimo penkiolikmečiui atgijusiame pastate radosi Tradicinių šokių klubo vakarai kolonų salėje, metalo klubas „Metro“, gotų „Mulen Ružas“, salsos, svingo, technomuzikos, kitų stilių šokiai, ir tai tik keletas iš visų buvusių kultūrinių ir pramoginių veiklų. Naktinio muzikinio gyvenimo Profsąjungų rūmuose kulminacija tapo 2010 metais vykęs alternatyviosios „electro punk“, „post punk“, „new wave“ muzikos ir meno festivalis „Drop Dead“, prasidėjęs Niujorke, vėliau tapęs tarptautiniu, o Vilniuje surengtas nukonkuravęs Berlyną ir Amsterdamą. Tris dienas mieste buvo galima sutikti gotų iš viso pasaulio.

Ideologinė ašis

Pamėnkalnis visada buvo labai mėgstamas miestiečių, ir dabar, ir sovietmečiu, ir seniausiais laikais: dėl atsiveriančios puikios panoramos, nuošalumo pačiame Vilniaus centre, atraktyvaus reljefo, kuriame vasarą smagu ganyti šunis ir piknikauti, o žiemą – leistis ant užpakalio žemyn iki pat automobilių stovėjimo aikštelės Pamėnkalnio g. Išsaugoti neužstatytą kalno šlaitą buvo numatyta jau pokariu Vilniaus generaliniame plane, tiksliau sakant, išsaugoti visą žaliąją juostą nuo Vingio parko iki penktajame dešimtmetyje įrengto Cvirkos skvero ir dar toliau iki Naujarduko gatvės, dabartinio skvero su „Paviljono“ kavine. Tauro kalnas buvo svarbiausias (nes didžiausias) šios juostos elementas.

Sovietiniame pokario Vilniuje dar daugiau reikšmės jam buvo suteikiama dėl jungties su Lukiškių aikšte. Iš tiesų ašį, jungiančią abi vietas, galima pastebėti tik miesto planuose, o realybėje jos nematyti. Bet sąlygų ją išryškinti buvo ir konkursų metu radosi net keletas kalno ir aikštės sutvarkymo variantų. Bendrą vaizdą būtų galima apibūdinti šitaip: šalia (arba vietoje) Šv. Jokūbo bažnyčios – imponantiški Ministrų Tarybos rūmai, ties jų centru – aikštė su Leninu, toliau – takas, statmenai kertantis prospektą ir kylantis į kalną, ant kurio...

Ant kalno reikėjo pastatyti kažką reikšmingo ir svarbaus. Pirmasis pasiūlymas buvo Operos ir baleto teatras, antrasis – Pergalės paminklas. Pastarasis buvo jau nutartas įgy-

Žemutinio Tagilo (Rusija) kultūros rūmai. Pagal šio pastato projektą buvo pastatyti Vilniaus profsąjungų rūmai. Visit-tagil.ru nuotr.

Levino Chanono nuotr., LCVA, P-38369

Skirtingi to paties projekto variantai (iš viršaus): modernistinė Vilniaus rūmų (XX a. 6-8 deš.), stalinistinė Žemutinio Tagilo (2019) salės. „Vikipedijos“ nuotr.

vendinti, parengtas ir projektas – ant aukšto postamento (aukštis būtina sąlyga) sovietų kareivis, apsikabinęs lietuvaite. Paminklas nebuvo pastatytas dėl paprastos priežasties – tam nebuvo skirta lėšų. Dėl to neiškilo ir planuoti didingi rūmai Lukiškių aikštėje. Pokariu statybų finansavimo klausimai buvo sprendžiami sunkiai, o ir, suprantama, buvo daug aktualesnių klausimų – štai, pavyzdžiui, 1948 metais net 58 procentus viso Lietuvos SSR biudžeto skirta represijų ir su jomis susijusioms struktūroms (saugumui, vidaus ministerijai, armijai), paminklams ir rūmams lėšų paprasčiausiai neliko.

Iš tiesų šiame pastate unikalčiai susiduria du stiliai, dvi architektūros epochos, o susidurdamos jos viena kitą sunaikina.

Dvi architektūros epochos

Vis dėlto kaipgi ant Pamėnkalnio atsirado Profesinių sąjungų rūmai? Galima sakyti – atsitiktinai ir... aklai. Šiomet Tautos namų konkurso metu rinktasi iš 248 projektų, o 1956-aisiais jų pirmtako projektas pasirinktas nė nežinant, kaip jis atrodys. Prieš vieną įprastą tiems laikams suvažiavimą sovietinės valdžios atstovas pasigedo Vilniuje didelės salės, kurioje tilptų 1 000 sėdimų vietų. Tokios iš tiesų nebuvo, didžiausia salė buvo Filharmonijoje. Situaciją reikėjo ištaisyti greitai ir nebrangiai – užduotis pavesta vyriausiajam miesto architektui Vladislavui Mikučianiui.

Peržiūrėjus krūvas žurnalų ir tipinių projektų katalogų buvo rastas kartotinis projektas su reikiama dydžio sale. Bet apie patį projektą informacijos buvo labai mažai, greičiausiai aprašymas, planas. Bendro vaizdo, kaip atrodo pastato architektūra, nebuvo. Žinota, kad projektas jau pastatytas Žemutiniame Tagile – metalurgijos ir pramonės mieste už Uralo kalnų, Azijos pusėje. Prabangus, puošnus Metalurgijos kultūros rūmų eksterjeras ir interjeras 1956 metais jau buvo išėjęs iš mados, tiksliau sakant, tas stilius jau buvo uždraustas. Originalų Vladimiro Jemeljanovo projektą pasikeitusiam stiliui ir konkrečiam sklypui pritaikė architektas A. Jasinskas. Iš esmės pasikeitė visas bendras pastato vaizdas.

Renkantis pastatą pagal aprašymą vis dėlto gal nebuvo labai prasilenkta su sveiku protu, turint omenyje tai, kad stalinistinė architektūra sekė tam tikromis klišėmis. Jeigu kalbama apie visuomeninį pastatą, žinomas jo plotas ir aukštų skaičius, tad maždaug galima įsivaizduoti, kaip jis atrodys – stačiakampis tūris su kolonomis centre, tvarkingomis langų eilėmis ir t. t. V. Jemeljanovo projekte yra du bruožai, išskiriantys jį iš tokio tipo pastatų, tai – planinė schema ir stogas. Plane pastatas yra U raidės formos, turintis tris beveik vienodus fasadus. Toks simetriškas ir harmoningas pastato vaizdas demaskuojamas adaptuotame A. Jasinsko projekte Vilniuje. Septintojo dešimtmečio dvasia atnaujintame projekte išorinė simetrija tapo tiesiog nebeaktuali. Iš tiesų šiame pastate unikalčiai susiduria du stiliai, dvi architektūros epochos, o susidurdamos jos viena kitą sunaikina. Pirmosios, klasikinės, esmė – orderio sistema ir gausi, kartais net pompastiška, puošyba; antrosios, modernistinės, esmė – paprastas ir funkcionalus planas. Vilnietiška jame variante nėra nei vieno, nei kito...

Lietuvių mokslo draugijos nariai ant Boufalo kalno, 1911. Aleksandro Jurašaičio nuotr.

Vilniaus kultūros rūmai, kaip jie iš pradžių vadinosi, atspindintys tokį staigų architektūrinio stiliaus pasikeitimą (180 laipsnių), tam tikra prasme vis dėlto buvo unikalūs. Jiems teko per keletą projektavimo ir statybos metų išgyventi pokytį, kuris Kaune vyko du dešimtmečius. Ir visai ne specialiai ar ne planuotai, o grynai mechaniškai Pamėnkalnio rūmai priminė kaunietiškaį „art deco“ – ypač savo cilindrinėmis kolonomis didžiajame vestibulyje, sugrupuotomis po dvi. Sugrupavimas ženklina, kad tai dar klasikinės sistemos dalis, o supaprastinta forma – kad jos jau yra tiesiog konstruktyvinis elementas. A. Jasinsko variante atsisakyta ir rotundos virš paaukštintos stogo dalies (skirtos šviesai į viršutinę salę įleisti). Žemutinio Tagilio

rūmuose paaukštintas stogas ir rotunda yra viso pastato vainikavimas – tarsi fejerverkai vakaro pabaigoje. Jos atsisakius Vilniaus rūmuose liko juntamas vizualinis stygius, nebuvo ne tik kulminacijos, bet ir apskritai aiškaus architektūrinio charakterio, stiliaus.

Pastatyti kultūros rūmai dešimt metų stovėjo šalia senųjų neveikiančių liuteronų ir reformatų kapinių, kurių griūvanti tvora ir pakrypę kryžiai kontrastavo baltų kultūros rūmų fone (jų fasado spalvą, šviečiančią miesto panoramoje, pabrėžė ir pokario spauda). 1973 metais sovietai nugriovė liuteronų koplyčią, kapines numelioravo, o šlifuos akmeninius antkapius panaudojo laiptų kalno šlaite statybai – ekonomika turi būti ekonomiška.

Vilniaus legendomis virtę kapinių sukasinėjimai vienos liudininkės pavadinti Valpurgijos naktimi. Tuomet iš ryto aplinkiniai gyventojai rado besimėtančius senųjų reformatų palaikus. Čia reikėtų įvertinti ir sovietinį darbo organizavimą, ir degtinės vartojimo darbo aplinkoje specifiką minimu laikotarpiu, ir apskritai nujautrintą požiūrį į pasaulį. Savotišku būdu patys ant kaulų pastatyti rūmai savo skaisčiu baltumu buvo įamžinę sovietinę atminties politiką.

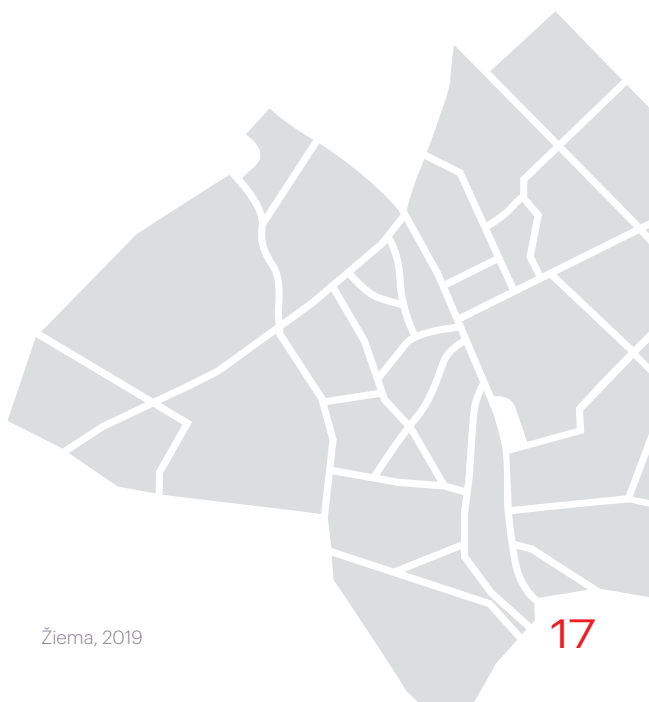
Vizija

Kalną Tauro vardu pavadino Mykolas Biržiška, kai pažodžiui jį išvertė iš asmenvardžio Boufalas. Aštuonioliktame amžiuje ant kalno stovėjo LDK matininko, Stakliškių seniūno Juozapo Boufalo namas, kuriame paskui veikė užėiga, kartais tapdavusi itin triukšminga, kol 1812 metais gaisras paliko namą natūraliai baigčiai. Tai buvo keistoka vieta, kalno viršuje kapinės, rašytiniai šaltiniai mini ir savižudybes, kurios, beje, čia pasikartodavo ir šiame amžiuje.

Bet ir po tamsiausios nakties išaušta rytas. 1907 metais Jonas Basanavičius mieste, kuriame gyveno apie tris tūkstančius lietuvių, pasiūlo statyti Tautos namus. Idealistinė, tiesiog utopiška idėja. Bet juk viskas prasižada nuo svajonės, o kai ja pasidaliji, ji gali tapti ir kitų žmonių, o jei esi J. Basanavičius – ir visos tautos svajone. Žmonės pradėjo aukoti pinigus – visoje Lietuvoje ir išeivijoje Amerikoje. Įvairius pasiūlymus, kur turėtų būti šis lietuvių kultūros centras, apibendrino M. K. Čiurlionio simbolinė vizija: „Turi tie Namai stovėti ant kalno...“

1911 metų pabaigoje už suaukotus pinigus ant Boufalo kalno nupirkta beveik 30 arų sklypas šiek tiek žemiau buvusių Profsajungų rūmų. Vidurinėje kalno terasoje, ką tik įsigytame sklype, ir nusifotografavo Lietuvių mokslo draugijos nariai „la belle époque“ drabužiais. Tas tuščias sklypas kapinių pašonėje tapo pirmąja bendra dar savo valstybės neturinčios lietuvių tautos nuosavybe. Tada jie savo plačiausiose vizijose nė negalėjo įsivaizduoti, koks sudėtingas bus ateinantis amžius, bet jie drąsiai svajojo, kad kada nors ant šio kalno bus pastatyti Tautos namai.

**Tas tuščias
sklypas kapinių
pašonėje tapo
pirmąja bendra
dar savo valstybės
neturinčios lietuvių
tautos nuosavybe.**

Žiūrėjimas be atomazgos

Zigmas Pakštaitis

Vilnius nemiega žiemos miegu. Tik šaltis patraukia dalį praeivių iš gatvių ir malonus dykinėjimas persikelia į teatrus, kavines bei koncertų ar parodų sales, kol drąsesni ir toliau mina takus per ūkanas ir sniegą. Fotografija panašiai balansuoja tarp vidujybės ir išorybės. Vaizdas, esantis išorėje, susitelkia nuotraukoje ir tampa žiūrovo mintimis, leidžia atidžiau pažvelgti ne tik į aplinką, bet ir į patį save. Todėl dabar, kai žiema ir puikus metas įsiklausyti bei įsižiūrėti, norisi pasikalbėti apie porą labai skirtingų fotografų, tyrinėjančių vilnietišką DNR ir kaskart priverčiančių nustepti.

Tomas Terekas (g. 1977) nyra į muzikos šėlsmą. Drąsiai, net grubiai persekioja džiazio kontrastus bei energiją, dažniau vietoj didžiųjų scenų rinkdamasis barus ir rūsius, tokius kaip „Vėjai“ bei „Nauji vėjai“, „Paviljonas“, „Peronas“, knygyną „Mint Vinetu“ bei panašias vietas, kur muzika skamba laisviau, ne taip formaliai. Ne tik fiksuoja emocijas, bet ir pratęsia skambesį kitose, begarsėse, medijose. Galima sakyti, kad jo objektyve dažniau yra pati muzika nei atlikėjai ar klausytojai, todėl ir nuotraukų žiūrėjimas virsta savitu nuotykiu. T. Terekas puikiai išmano klasikinius komponavimo principus, tačiau su jais žaidžia, siekdamas atskleisti scenos magiją. Kadrai šiurkštūs, judrūs, kvėpuojantys, ritmiški, kaip ir scenos stebuklai, kuriuos jis medžioja: „Muzikos ir atlikimo kokybė lemia nuotraukų kokybę; jei koncertas mane „nuneša“, ir nuotraukos būna atitinkamos“, – sako T. Terekas. Jo nuotraukoje būgnų virtuozas ir a. a. Jono Meko bendražygis Dalius Naujokaitis, improvizacijos įkarštyje grojantis šešiomis lazdelėmis. Daug kas tokį grojimą palaikytų klaida, tačiau tiek D. Naujokaitis, tiek T. Terekas, ieškodami gaivių sąskambių, nesikliauja taisyklių ribomis.

Tomas Terekas, be pavadinimo, 2019

Panašia gaiva ir netikėtumu alsuoja ir Simo Linkevičiaus (g. 1991) kadras. Jo darbai neretai vadinami urbanistine poezija. Galbūt taip nutinka todėl, kad autorius sugeba kasdien matomą urbanistinį peizažą įskelti, perlaužti savo kadruotėmis bei rakursais, priversti suskambėti dar negirdėtomis melodijomis. „Nuotraukas laikau vykusiomis tada, kai jos dirgina, kelia klausimus ir verčia atsakymų ieškoti viduje, priverčia jaustis sutrikusį, bet keičia“, – svarsto autorius. Jis nedaugžodžiauja: subtiliai, taikliai, kartais net ir griežtai dėlioja savo laiko miesto užkalbėjimus iš betono, gamtos ar žmonių. S. Linkevičius kruopščiai atsirenka lokacijas, planuoja laiką, šviesą, orą – kiekvieną mažą detalę, kad vaizdas kalbėtų įtaigiausiai. Žvelgia kinematiškai, nevengia ir pats pridėti ryškiaspalvį šviesos potėpį. Tačiau šis kadras – išimtis. Jis nufotografuotas Gariūnuose, ruošiantis visai kitam fotoprojektui. Autorius pasakoja, kad, kaip ir sufleruoja ciklo „Random visual sounds“ pavadinimas, tai buvo netikėtai „išgirstas“, sudirginęs vaizdas, nutikęs spontaniškai.

Ir visa tai savitas džiazas, improvizacija ir mūsų tapatybės dalis. Žiūrėjimas be atomazgos, kai vietos, idėjos bei įvykiai, su kuriais gyvename, tačiau neretai nepastebime, susitelkia fotografijose ir pasakoja istorijas. Tokia ta vaizdų poezija: kiekvienas turime tą patį žodyną, tačiau stebuklas įvyksta suradus reikiamus žodžius reikiamoje vietoje.

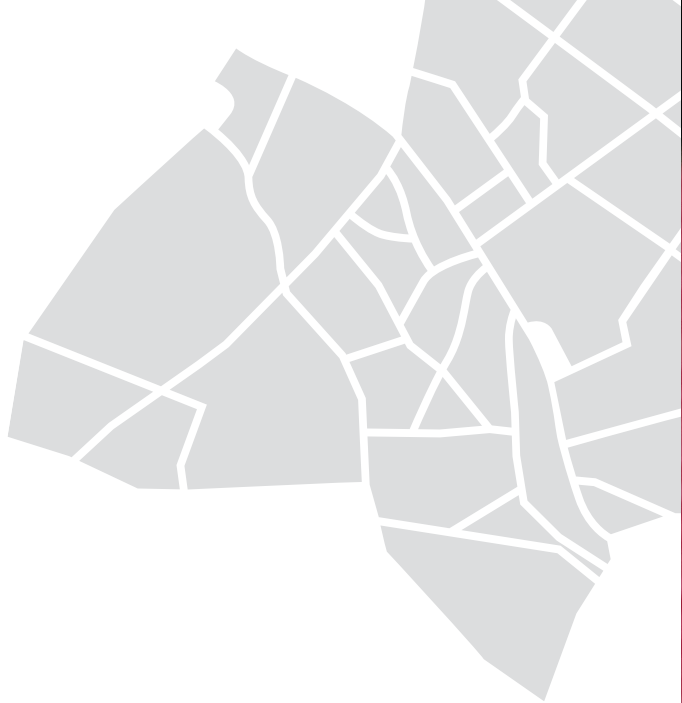

Simas Linkevičius, iš ciklo „Random visual sounds“, 2017

Žemiška motyvacija

Viktorija Bružaitė-Kazlauskienė

Lukiškių aikštės „Laisvės kalva“ į jauną skulptorių įsmeigė tūkstančius žaibuojančių akių su kontroversiškais nuomonėmis. Kol visi ginčijasi, Andrius Labašauskas toliau kuria unikalius projektus periferinėse, primirštose Vilniaus erdvėse.

Andriau, koks Tavo, kaip menininko, kelias? Kaip viskas prasidėjo?

Nuo vaikystės mėgau piešti, žaisti su plastilinu. Augau Pravieniškėse, mokytojų name, aplink buvo kalėjimas, Pravieniškių kolonija, miškas, restoranas, parduotuvė ir mokykla. Toks mažas kaimas. Mokyklos direktorius namo rūsyje turėjo mažą tapybos studiją. Į gretimą patalpą rūsyje užsukdavo ir atviroje kolonijoje bausmę atliekantys kaliniai, jie irgi ten piešė, tapė. Mano pirmoji gyva patirtis ir buvo tame rūsyje. Namie tėvai turėjo atvirlaiškių su meno klasikų paveikslais, mėgdavau juos vartyti ir keverzoti, kortelėse buvo vaizduojama daug absento ir kreivų žmonių.

Po Liubarto tilu jau nuo vasaros atitrado erdvė, kurioje galima prisėsti, pabūti. Ryškus vingiuojantys suoliai – A. Labašausko projekto „Patilė“ dalis. Agnės Karmandu nuotr.

Šeštoje klasėje įstojau į Balsio menų gimnaziją Klaipėdoje, pasirinkau skulptūros specialybę, kurią vėliau studijavau ir Vilniaus dailės akademijoje.

Po trijų kursų trejiems metams išvykau į Ameriką, kur Bostone taip pat studijavau skulptūrą. Grįžęs atgal į Vilnių baigiau bakalaurą, o tuomet vėl padariau pertrauką – keliavau Afrikoje, pagyvenau Londone. Grįžęs Lietuvoje vėl tęsiau studijas kaip magistrantas.

Stengiausi išsilaikyti savarankiškai, negalėjau skulptūrai skirti tiek laiko, kiek norėčiau, tačiau ji visada buvo šalia. Tik pastaruosius metus jau atsisakiau visų kitų darbų. Išties nežinau, kiek tai truks.

Kokių darbų teko imtis, kad save išlaikytum?

Ko tik neteko. Lietuvoje dirbau jau nuo paauglystės. Pavyzdžiui, vieną vasarą įsidarbinau mokyklos langų dažytoju. Buvome dviese moksleiviai, visi kiti buvo iš darbo biržos. Tad sutikau įvairiausių žmonių. Pamenu, vienas bendradarbis buvo Afganistano karo veteranas, siūlė mane nudobti, kai nepagarbiai pasielgiau, patikino, kad jam tai būtų ne pirmas kartas.

Amerikoje dirbau indų plovėju, salotų šefu restorane, asistentu lentpjūvėje... Tikriausiai pats įdomiausias darbas buvo baldų montuotojo. Su daugkartiniu Lietuvos dziudo čempionu buvome komanda, jis vairuodavo sunkvežimį, o aš skaitydavau žemėlapi, padėdavau jam orientuotis, GPS'ų dar nebuvo. Nešiodami baldus kiekvieną dieną aplankydavome po keliolika namų, skirtingų socialinių sluoksnių, pamačiau daug kultūrų, rasių,

pažiūrų, stebėjau, kaip žmonės gyvena, kaip jie jaučiasi.

Manau, „Patiltė“ įrodo, kad tokios alternatyvios veiklos tikrai yra reikalingos, kad kitokiam požiūriui mieste yra vietos.

Kada susidomėjai kūryba viešosiose erdvėse?

Manau, kad tai ir įvyko per gyvenimišką patirtį – kelionių, darbo patirtis buvo palanki, taip pat svariai prisidėjo studijos.

Grįžęs iš Amerikos tiesiog pradėjau viešoje erdvėje chuliganauti. Piešiau grafitį. Išsirinkdavau sienas, kurios niekam nereikalingos, niekam nekliūva. Piešiau ant vieno uždaryto Vilniaus kalėjimo. Nuo ten viskas ir prasidėjo. Norėjau, kad tas mano įsikišimas į erdvę niekam netrukdytų, tačiau kartu būtų galimybė jį pastebėti. Vėliau išvykęs sukūriau darbų Londone, Ispanijoje.

Pirmieji legalūs, rimtesni projektai buvo pastaruoju metu Vilniuje įgyvendinti „Patiltė“ ir „12 kubų“.

„Patiltė“ – po Liubarto tiltu šią vasarą sukurta neįprasta kino ir muzikos aikštelė. Kaip kilo tokia idėja?

Su draugu Kristupu vaikščiojome prie upės, jis žvejojo, o aš stebėjau. Susisukau cigaretę ir supratau, kad nėra kur patogiai prisėsti.

Buvo darganota diena, bet čia neužlijo. Pamaniau, kad patogi vieta, kurią būtų galima geriau išnaudoti. Kilo mintis ir dėl ekrano ant tilto atramų. Pasidalijau mintimis su kolega Ryčiu ir tuomet jau kartu kūrėme skulptūrinį sprendimą. Taigi motyvacija buvo visiškai žemiška.

Kaip pasisekė, kokios žmonių reakcijos sulaukėte?

Pats dalyvavau beveik visoje kino ir muzikos programoje. Visada buvo pilna žmonių. Manau, tai įrodo, kad tokios alternatyvios

veiklos tikrai yra reikalingos, kad kitokiam požiūriui mieste yra vietos. Ir dabar matau, žmonės ten kartais sėdi, kažką veikia. Smagu, kad jie turi kur prisėsti, tikiuosi, erdvė prigis ir toje vietoje matysime daugiau atsitiktinių renginių, pilietiškumo apraiškų.

Kitas Tavo kūrinys, neseniai įkurdintas Pašilaičiuose, visiškai kitokio formato. Koks buvo „12 kubų“ kūrybinis procesas?

Šią idėją nešiojau si keletą metų. Viskas prasidėjo nuo galvojimo apie didelę medžio masę, tris medžio masyvo 2 metrų pločio ir

Skulptoriaus projektas „12 kubų“ pajvairina pilko blokinio rajono kasdienybę. Kiekvienas gali žaisti spalvotais medžio kubais ir sukonstruoti tai, kas patinka. Igno Nefo nuotr.

4,5 metro ilgio sienas, kurios žiūrint iš viršaus atrodytų lyg lygybės ženklas. Man buvo įdomu, kaip tokia didelė medžio masė atviroje erdvėje veiktų žmogų, kaip jis jaustųsi.

Nusipaišiau eskizą, pasižymėjau mastelį ir supratau, kad turiu labai didelį objektą, kuris niekur netelpa ir yra labai brangus. Tuomet galvojau, kaip jį išskaidyti, redukuoti, kaip pasidalyti tuo erdvės formavimo džiaugsmu su kitais, kad tai nepriklausytų tik man vienam. Ir taip priėjau prie kubų idėjos. Kilo mintis sukurti tūrinį objektą, iš kurio būtų galima konstruoti kitus objektus.

Kubai yra skulptūra kaip žaislas, kaip konstruktorius, tai lyg plytos viešojoje erdvėje. Gali ateiti ir pasidaryti suoliuką ir staliuką kavai gerti. O gal senelis su vaikais sukonstruotų kokią nors namelį, gyvatę ar paukštį... Siekis kuriant šį objektą buvo skatinti šeimos narių, kaimynų tarpusavio santykius per bendrą kūrybos patirtį. Suteikti jiems priemonę tarpusavio ryšiui užmegzti. Miegamuosiuose rajonuose trūksta prasmingos veiklos. Vieni nintelis iššūkis, kad kubai yra gana sunkūs, reikia suaugusio žmogaus ar paauglio, kad juos pakeltų. Tačiau norėjau, kad tai būtų iš tikrų medžiagų, kad būtų galima pajusti santykį su medžio mase, kad tai būtų tikras daiktas.

Kodėl pasirinkai būtent šią vietą, Pašilaičių kiamą?

Gyvenau Klaipėdoje, panašiam rajone, savotiškame gete, devintame daugiabučio aukšte. Ten nebūdavo ką veikti. Atrodė, kad rajono architektūra sukurta ryšiams tarp žmonių nutraukti. Žmonės retai kalbasi, nepažįsta kaimynų, tokioje erdvėje sunku burti bendruomenę. Dėl vietos trūkumo ir per

didelio tankumo tvyro slogi nuotaika, gyventojai – piktai ir nelaimingi, dažniau pykstasi dėl smulkmenų. Kubų objektą norėjosi pastatyti panašiam rajone, siekiant pajvairinti kultūrinę ir socialinę atmosferą.

Kiek menas viešosiose erdvėse apskritai veikia žmones?

Sunku atsakyti, priklauso nuo konkretaus meno kūrinio.

Totalitariniai režimai buvo labai gerai pajautę erdvės užvaldymo mechanizmą. Statai daug pjedestalų su herojais, žmogus išeina į gatvę, eina iš vieno skvero į kitą, iš vienos gatvės į kitą, ir visą laiką tie ženklai tave lydi. Visą laiką jautiesi prispaustas. Jie yra ant pjedestalo, iš aukštai į tave žiūri. Psichologiškai nejauku tose aikštėse būti, ten nevyksta joks gyvenimas, mirties zona. Kinija, buvusios Sovietų Sąjungos, NVS šalys iki dabar naudoja pjedestalus ir kitas panašias priemones politinei žinutei skleisti. Demokratinės šalys tuo ir skiriasi – totalitarinėse valstybėse valdžia dėlioja tuos ženklus, o demokratinėse viešojoje erdvėje dažniausiai atiduodama žmonėms, žmonės tariaisi, kas ten bus.

Lietuvoje neretai vis dar vyksta „paminklizacija“. Laikai pasikeitė, tačiau kalbėjimo būdas keičiasi lėčiau. Turime rinktis. Kuo mes tada skiriamės nuo Rytų kaimynų, jeigu kalbame

Neturiu siekio pakeisti pasaulį. Galiu daryti įtaką tik tai erdvei, kur veikia mano kūrinys, kur aš pats gyvenu.

ta pačia skulptūrine kalba? Imperijos daro įtaką per kultūrą. Šalia karinės kojos jos turi ir kultūrinę, kuri taip pat yra labai stipri. Tad, jei mes ir toliau kartojame tai, ką daro jie, mentaliai nepabėgame iš jų įtakos.

O Tu ar savo darbais turi kokį nors siekį?

Tikriausiai siekiu, kad paprasčiau, laisviau būtų žiūrima į viešąją erdvę, nebūtų perdėto ideologinio sureikšminimo.

Neturiu siekio pakeisti pasaulį. Galiu daryti įtaką tik tai erdvei, kur veikia mano kūrinys, kur aš pats gyvenu. Kiekvienas pilietinės visuomenės narys turi spręsti problemą savo veiksmais.

Ar Lietuvoje yra gerųjų pavyzdžių, kai, Tavo nuomone, viešojoje erdvėje pasirinktas tinkamas meninis sprendimas?

Kalantos memorialas Kaune, paminklas sovietinės okupacijos aukoms atminti Aukų gatvėje Vilniuje, paminklas Konstantinui Balmontui Žvėryne, Kablys... Visų neišvardysiu, bet Lietuvoje apstu gerų skulptūrinių sprendimų.

Tas pats Vamzdis („Krantinės arka“ – aut. past.) prie Neries. Ne tuo, kad jis būtų individualiai labai gražus. Tai pats primityviausias meno supratimas, taip neturi būti. Vėlgi, sovietinės skulptūros – labai gražios, anatomiškai jos labai tikslios. Sugriuvus sistemai jie jas dar labiau gražina, iki blakstienų išlipdo. Ir kiekvienam labai gražu, juos vienija tai, kad gali kažką suprasti, gali padiskutuoti, kaip čia gražiai nulipdyta. Toks realybės atvaizdavimas greičiau primena kičą nei meninę vertę. Tokiuose kūrinuose svarbiau-

sia tampa forma, bet ne turinys. Vamzdis turi labai daug turinio. Tai labai platus kūrinys, apie jį labai daug kalbėta, svarstyta. Jis nėra gražus, bet jis gražus tuo, kad tiek žmonių juo pasibjaurėjo.

O kurios Vilniaus vietos Tave labiausiai traukia?

Vilniuje man patinka ten, kur daugiausia natūralios gamtos, augalijos. Vingio, Kalnų parkai, Antakalnio miškai. Kai vaikštau Karoliniškių draustinyje, man visa ta erdvė atrodo kaip didelė skulptūra dėl savo įdomaus reljefo – ledynas buvo skulptorius, gal tik įrankis. Ten nieko netrūksta. Yra tokių vietų, kur nereikia nieko kurti, jos pačios savaime turtingos, svarbu nesikišti.

Gal jau turi kokių nors ateities planų kitiems projektams?

Turiu įsigijęs žemės kaime Molėtų rajone. Po truputį ten kuriuosi, ateityje planuoju įkurti skulptūrų parką, bandymų aikštelę atviroje erdvėje. Šiuo metu ūkininkauju, prižiūriu žolę ir galvoju, kaip pasidaryti dirbtuves kluone, susikurti darbo sąlygas. Planuoju paruošti lauką kitiems metams, noriu užsiauginti daržovių.

O Vilniuje?

Turiu idėjų, bet, kol nepadaryta, nenoriu nieko prisikalbėti.

Gal bent išduotum, kur krypta mintys?

Į klimato atšilimą. Galvoju apie plaukiojančias struktūras.

Teatras tęsiasi kavinėje

Auksė Podolskytė

Į spektaklį ar koncertą einame ne kasdien. Tai – tarsi nedidelė šventė, kuri prasideda rūbinėje. Apsilankymas teatre dažnai neįsivaizduojamas be stabtelėjimo ten esančioje kavinėje. Kasdienybę aplenkiančių pokalbių kūryje tvyro išskirtinė atmosfera. Atrodo, net kava čia turi kitokį skonį.

Daugiau nei karštas šokoladas

„Pradėjau dirbti būdama dešimtoje klasėje, kai buvo atidarytas teatras – 1974 metais“, – su Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro (LNOBT) barų direktore Regina Rakštiene šnekučiuojamės laukdamos architektės Lados Markejevaitės. „Per tą laiką interjeras beveik nepasikeitė, bet pats teatras, jo repertuaras – taip“, – kalba ji.

Direktorės gyvenimas tvirtai suaugęs su šia vieta – čia dirbo jos mama, įvyko pažintis su vyru. Apie šią vietą ji žino labai daug. Kartu su dviem barmenėmis Aldona ir Sigita saugo karštojo šokolado recepto paslaptį. R. Rakštienė patvirtina, kad šio skonis ir ingredientai bėgant laikui nepasikeitė. Išpilstytas į termosus, šis gėrimas iškeliauja į antrame ir trečiame aukštuose esančius barus. Anksčiau kiekvieno jų asortimentas skirdavosi pagal alkoholinius gėrimus, pavyzdžiui, viename būdavo tik konjakas, kitame – tik šampanas ir pan. Šiandien to nebėra.

Karštasis šokoladas pradėtas virti 1984–1985 metais, tačiau amžiumi jam nenusileidžia desertas „Opera“. Agnės Kamandų nuotr.

Šis susitikimas ir man, ir mano pašnekovėms įdomus tuo, kad juodvi, teatrą ir jo barus reginčios iš skirtingų perspektyvų, vis dar nėra pažįstamos. LNOBT architektės Nijolės Bučiūtės ir dailininko Jurijaus Markejevo dukra Lada ateina nešina nuotraukomis bei ypatingomis taurėmis: „Vienas, deja, iki dabar neišlikęs barų elementas yra J. Markejevo specialiai teatro barams suprojektuotos autorinės spalvoto stiklo taurės, gamintos antrą šimtmetį skaičiuojančiame Baltarusijos „Nemano“ stiklo fabrike. Manau, būtų prasminga atkurti šį unikalų gaminį ir grąžinti į teatrą.“

Specialistės komentarai apie interjero unikalumą – svarbu ir vertinga, tačiau prieš tai smalsu išgirsti jos prisiminimus, susijusius su Operos ir baleto teatru. „Atsimenu apelsinų sultis – tai buvo vienintelė vieta, kur jų buvau ragavusi, – ir saldinius „Vilnius“. Nuo tada manau, kad tai yra geriausi saldainiai pasaulyje.“

Pirmojo aukšto baras. „Kažkas man sakė, kad čia – jūsų mama“, – rodydama į šią nuotrauką tarė L. Markejevaitė. „Ne, ne... Čia – Vanda Bekampytė, Albinas Lukoševičius ir mūsų Nadia – Nadežda Dubovik“, – buvusius darbuotojus pristatė direktorė. N. Bučiūtės kūrybinio archyvo nuotr., saugoma L. Markejevaitės.

„Nomedą“, „Subatėlė“, „Azaliją“, „Ananasi-
niai“... „Raimonda“ su gvazdikėliais buvo
labai populiarius, – pardavinėtas saldinių
rūšis vardija p. Regina. Teatro lankytojai
pertraukėlių metu saldinius pirkdavo gau-
siais kiekiais, maišeliais. „Nespėdavome net
šampano pilstyti“, – priduria ji.

R. Rakštienės ir L. Markejevaitės rankose – autentiškos vyno, šampano, konjako, likerio ir sulčių taurės,
pagamintos iš spalvoto stiklo. Agnės Katmandu nuotr.

Elegantiškas Filharmonijos kavinės interjeras. Igno Nefo nuotr.

Pereikime prie interjero. Ar jį visą sukūrė p. Lados tėvai? Ne, čia darbavosi daugiau žmonių, sugebėjusių parinkti bendrai aplinkai tinkamus sprendinius.

„Barų baldų autoriai jautriai pritaikė savo sprendinius prie aplinkos – neužgoždami nei dydžiu, nei forma, atvirkščiai – į besiliejančios, begalinės erdvės fojė audinį įaugindami minkštų formų, „besiraitančius“ barų baldus, o jų apdailos medžiagas parinkdami giminingas bendram teatro interjero ansambliui – šiltų atspalvių oda trauktos barų sienutės ir baro kėdės suteikia aplinkai jaukumo, blizgantys žalvariniai apkaustai suteikia „solidumo“, medžiu faneruoti barų stalviršiai (kaip ir visi fojė balkonų turėklai ir dekoratyvūs aptvėrimų aptaisymai!), rodos, kviečia padėti ranką ant „šilto“ medinio paviršiaus.“

Nuo bufeto iki „Stiklių“ kavinės

Dar viena puošni ir elegantiška kavinė veikia XIX amžių menančiame Lietuvos nacionalinės filharmonijos pastate. Lapkričio viduryje muzikos namams atsivėrus po renovacijos, pavyko užsukti ir žvilgtelėti kavinės vidun. Rodos, niekas nepasikeitė.

Šiokį tokį istorinį šios kavinės paveikslėlį galima pradėti dėti nuo pokario. Yra žinoma, kad šeštojo dešimtmečio pabaigoje Filharmonijos Didžiosios salės užkulisiuose, antrame aukšte, veikė bufetas, skirtas tik orkestro nariams bei pastato administracijai. Čia buvo galima išgerti kavos, arbatos bei užkąsti. Po dešimtmečio, 1968 metais, pirmajame aukšte įsikūrė antrasis bufetas, atviras svečiams. Meniu čia taip pat buvo įprastas tiems laikams – virtos dešrelės, sriuba, varškė su grietine ir cukrumi, ban-

Barų baldų autoriai jautriai pritaikė savo sprendinius prie aplinkos – neužgoždami nei dydžiu, nei forma, atvirkščiai – į besiliejančios, begalinės erdvės fojė audinį įaugindami minkštų formų, „besiraitančius“ barų baldus.

delės. Nei vienas, nei kitas bufetas neturėjo virtuvės patalpų. Patiekalai buvo gaminami vietoje, užsisakius patiekiami čia pat, padavėjų nebuvo. Svečių bufeto dienos baigėsi 1975 metais – jis tapo kavinė. Po 1990-ųjų pirmajame aukšte prie dabartinių bilietų kasų veikė populiari kavinė „Viardi“. Galbūt kai kurie prisimins ten gamintų kepsnių kvapą, sklidusį po Filharmonijos patalpas. Tuo pačiu metu antrajame aukšte įsikūrė „Stiklių“ valdoma kavinė. Taip yra iki šiol.

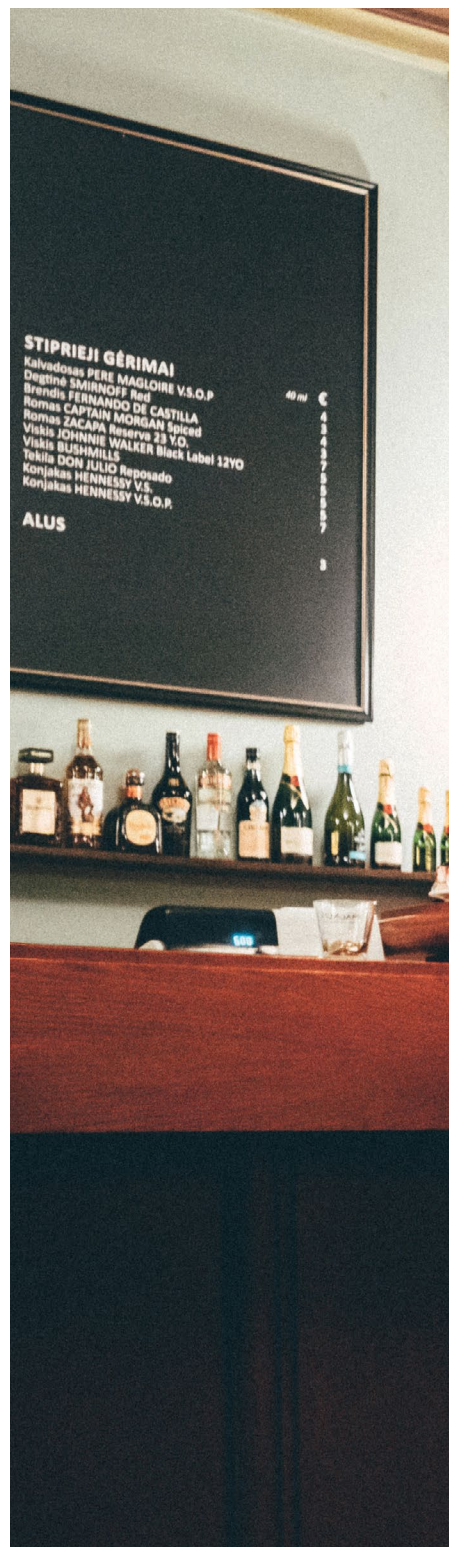
Anksčiau „Stikliams“ priklausė ir buvusių kasų vietoje veikusi kavinė „Pauzė“, 2013 metais virtusi į prašmatnų naktinį barą „Glory Bar by Stikliai“. Šiandien šiose patalpose veikia stilingas baras „Amadeus“.

Bet grįžkime atgal į antrojo aukšto kavinę, kurios interjere pastebimi „art deco“ ir „art nouveau“ stilių elementai. Pasiekus barą

žvilgsnį nuo šių detalių atitraukia lėkštelėse išrikiuoti klasikiniai „Stiklių“ konditerijos skanėstai: jogurtinis tortas su juodaisiais serbentais, pyragaičiai „Riešutas“, „Batisto sapnas“ bei „Dubingiai“. Visus juos, kaip ir atskiro paminėjimo vertą tortą „Madame de Pompadour“, galima rasti desertinėje „Ponių laimė“. Intriguojančio pavadinimo skanėsto receptas buvo sukurtas dar tada, kai „Stiklių“ konditerijos parduotuvėlė veikė Gedimino prospekte. Tai itin šokoladinis tortas, pagamintas iš šokoladinio biskvito ir sodraus šokoladinio kremo. „Madame de Pompadour“ bei „Dainava“ yra saldžiosios „Stiklių“ legendos. Naujausias šios kavinės eksperimentas – karštasis šokoladas, patiekiamas stiklinaitėse. Jei prigris, kavinės meniu pasiliks, atskleidžia padavėja. Taip pat ji užsimena, kad švenčių sezonu apsilankymas kavinėje nepraeina be nuotraukos prie tradiciškai statomos žaliaskarės.

„Madame de Pompadour“ receptas buvo sukurtas dar tada, kai „Stiklių“ konditerijos parduotuvėlė veikė Gedimino prospekte. Tai itin šokoladinis tortas, pagamintas iš šokoladinio biskvito ir sodraus šokoladinio kremo.

Ant baro išdėlioti torto gabalėliai ir pyragėliai, pagaminti „Stiklių“ konditerijoje. Igno Nefo nuotr.

Bilieto nereikia

„Menų spaustuvė“ šalia Filharmonijos ir LNOBT, gana tradicinių ir garbesnio amžiaus erdvių, atrodo kitaip. Įsikūręs 2002 metais, šis centras, suteikdamas erdvę nevyriausybiniams scenos menų organizacijoms kurti, tik artėja dvidešimtmečio link. Spaustuvėje – taip trumpiau dažnas ją vadina – yra trečioji mano aplankyta kavinė.

Parodos, kino seansai, kava, arbata, kombučia, lietuviškas alus, sidras ir vynas – tokia yra ši erdvė. Šiuolaikiška ir neformali, kaip ir čia pristatomi scenos menai. Taip pat – atvira. Norint užsukti į spaustuvės kavinę, priešingai nei į anksčiau pristatytas, renginio bilietas nebūtinai, savo darbo valandomis ji atidaryta visiems.

Kadangi centre vyksta ir vaikiškų spektaklių, jos publika – labai įvairi. „Dažniausiai užsuka spektaklių lankytojai, bet galima sutikti ir aktorių, režisierių, scenografų, kostiumų dailininkų, išgirsti jų darbinių pokalbių, kontempliuojant idėjas ar aptariant tai, ką matė. Smagu būti tokioje aplinkoje, kur daug įvairių jausmų, emocijų, kur su įvairiais žmonėmis gali pasikalbėti apie tai, apie ką kartais nėra nepagalvoji“, – pasidalijo vadybininkė Goda Telmentaitė.

Kavinė yra spaustuvės dalis, šiuo metu joje dirba du žmonės. Anot vadybininkės, pastaruoju metu vyksta nemažai pokyčių: atsinaujino baras, atsirado meninė instaliacija iš virvučių (3 kilometrų ilgio), minkštų sofų ir pufų, kino seansams reikalingos užuolaidos, lentynų žurnalams bei spaudai, pagausėjo augalų.

Norint užsukti į spaustuvės kavinę, renginio bilietas nebūtinai, savo darbo valandomis ji atidaryta visiems.

Minėtos veiklos – parodos ir filmų peržiūros – dvi naujos tradicijos, atsiradusios prieš metus bei pavertusios kavinę jaukesne bei žinomesne. Renginių ciklas „MS kinas“, dedikuotas filmams scenos menų temomis ir įsimintiniausioms asmenybėms, įprastai vyksta kavinėje. Kalbant apie parodas, jos keičiasi kas mėnesį. Dabartinė iliustratoriaus ir muzikanto Žilvino Jagėlos plakatų ir kitų iliustracijų paroda kabos kiek ilgiau, iki sausio 3-iosios.

Už sienos esanti erdvė – „Infoteka“ – biblioteka, į kurią verta užsukti dėl leidinių, filmų ar garso įrašų, bet galima ir dėl „infotekininkės“ sumanytų renginių. Šventinį mėnesį laukia du – gruodžio 12-ąją teatriniais įspūdžiais iš istorijų pasakojimo festivalio „Grenlandijos godos“ dalijasi Gabrielė Labanauskaitė ir Giedrė Kabašinskienė, o gruodžio 20 dieną vyks operos „Salome“ peržiūra.

Kur?

Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras, A. Vienuolio g. 1
Dirba renginių metu.

Lietuvos nacionalinė filharmonija,
Aušros Vartų g. 5
Dirba renginių metu.

„Menų spaustuvė“, Šiltadaržio g. 6
Dirba antradieniais–penktadieniais
nuo 17 val. iki renginių pabaigos.
Savaitgaliais duris atveria likus
valandai iki renginio, o užsidaro
praėjus valandai po pasirodymo.

Spaustuvės kavinėje, kaip ir už sienos esančioje „Infotekoje“, dažnai vyksta įvairūs renginiai. Agnės Katmandu nuotr.

Kultūros sodas

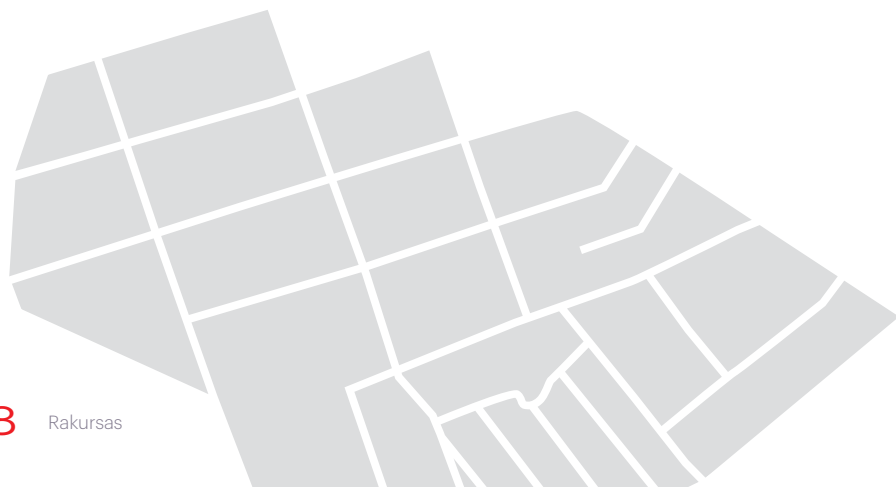
Auksė Podolskytė

Agnė Katmandu nuotr.

1898–1902 metais, vadovaujantis Vakarų Europoje tuo metu populiaria miesto-sodo idėja, Rasose iškilo dailių gyvenamųjų namų kvartalas. Iki šiol kiekvienas Rasų kolonijos namas tebeturi vidinį kiemėlį ir augalijos kampelį. Pastarasis atsiras ir kaimynystėje ant istorinės kalvos besikuriančiame kultūros komplekse „Sodas 2123“.

Pasikalbėti apie naująjį kultūros sodą susitinku su Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos (LTMKS) pirmininke ir šio komplekso meno vadove Danute Gambickaite. Ji apžvelgo tvarkomas patalpas, pasidalija planais ir papasakoja apie Rasų koloniją, kurioje pati gyvena septynerius metus.

Vaikštome po erdves, kurios dar tebelaukia estetinių sprendimų: „Nebūsime „ledinis“ centras, remonto estetika išliks. Šiuo metu svarbiausia susitvarkyti infrastruktūrą, techninę bazę, užsitikrinti patogumą.“ Už estetinius sprendimus atsakingi taip pat Rasų kolonijoje gyvenantys jaunosios kartos architektai Ona Lozuraitytė ir Petras Išora.

Buvusi aktų salė nuo pavasario veiks kaip koncertų ir kino peržiūrų vieta.

„Pavadinimas „Sodas 2123“ – neatsitiktinis, jis turi labai daug sluoksnių. Viena vertus, čia buvo Rojaus sodai. Antra vertus, XIX–XX amžių sandūroje Rusų kolonija buvo mąstyta ir statyta vadovaujantis Vakarų Europoje be galo populiaria miesto-sodo idėja, kurios buvo įsikvėpę architektai Augustas Kleinas bei Vladislovas Stipulkovskis. Dar galima pa-

minėti, kad buvusi sąjungos erdvė vadinosi „Sodų 4“, – paaiškina D. Gambickaitė.

Skaičių kombinacijoje „2123“ galima įskaityti pastato numerį (Vitebsko g. 21) ir 2023 metus – terminą, iki kada centras įsikurs. Tačiau lygiai tiek pat teisinga įžvelgti ateities laiką.

Už D. Gambickaitės nugaros – senoji komplekso dalis, kurioje jau galima aplankyti „Atletiką“.

Suvienijo jėgas

Didysis pastatas sudarytas iš dviejų sujungtų dalių – senosios ir naujosios. Pastaroji pastatyta 1974 metais. Iš pradžių čia veikė internatinė mokykla, vėliau iki 2005–2007 metų – specialiųjų poreikių vaikų internatas. Tuomet apie dešimtmetį į įvairius užsiėmimus – nuo siuvimo kursų iki ispanų kalbos pamokų – kvietė suaugusiųjų mokymosi centras. Galiausiai statinys kelerius metus prastovėjo tuščias. Apie senąją dalį daug žinoma nėra, išskyrus tai, kad ji iškilo Antrojo pasaulinio karo metais. Kalbant apie aplink esančius pagalbinius pastatus – viename jau įsikūrė Igno Meilūno ir Justės Beniušytės animacijos studija, šalia jų būstinės veikia studija, tinkama fotosesijoms ir filmavimams, kiti virs dirbtuvėmis.

„Mūsų vizija – kurti ne menų, o kultūros kompleksą, kuriame susiburtų įvairių sričių kūrėjai. Norime suburti menininkus ir organizacijas, kurie daug duoda miestui – organizuoja festivalius, išbando naujus formatus, permąsto nusistovėjusias normas ir įsitikinimus.“

Pastatų likimui buvo lemiamas kultūrinei veiklai vystyti paskelbtas konkursas, kurį drauge su partneriais laimėjo LTMKS. Tuo metu sąjunga kaip tik dairėsi naujos erdvės. „Savivaldybės konkursui paraišką pateikėme sutelkę jėgas su maždaug dvidešimčia organizacijų ir kultūros kūrėjų. Vieni nebūtume tam ryžęsi. Tačiau pasitarę su partneriais ir gavę patvirtinimą bei bendradarbiystę, patikėjome, kad drauge galėsime čia įsikurti ir dirbti mažiausiai dešimt metų su galimybe prasitęsti dar dešimčiai“, – teigia ji.

Ne menų, o kultūros kompleksas

Didžiajame pastate pamažu kuriasi menininkų studijos ir organizacijų biurai. Po vienu stogu dirbs „Open House Vilnius“ ir kitus renginius organizuojantis „Architektūros fondas“, „Dizaino fondas“, „Kūrybinės jungtys“, „Pojųčių teatras“, „Empty Brain Resort“, atsiras galerijos namuose „Trivium“ padalinys. Studijas įsirengs keliolika menininkų. Dar viena gausi kūrėjų kategorija – muzikantai, persikėlę iš buvusių Profsąjungų rūmų bei atsiliepę atviru šaukimu. Atskirai verta paminėti studiją, kurioje dirbs užsienyje gyvenantys lietuvių menininkai, tačiau retkarčiais sugrįžtantys į tėvynę. Danutė užsimena apie bendradarbiavimą su įvairiomis kultūros institucijomis bei Vilniaus dailės akademija – Fotografijos ir medijų meno studentai turės savo studiją. Menininkų rezidencijos – dar viena šio komplekso veiklų.

„Mūsų vizija – kurti ne menų, o kultūros kompleksą, kuriame susiburtų įvairių sričių kūrėjai. Kaip sąjunga esame operatorius ir tarpininkas, kuris administruoja kompleksą ir atstovauja visiems, kurie jame įsikuria. „Sode 2123“ norime suburti menininkus ir organizacijas, kurie daug duoda miestui –

organizuoja festivalius, išbando naujus formatus, permąsto nusistovėjusias normas ir įsitikinimus. Sieksime užtikrinti ne tik labai platų renginių, dirbtuvių, ekskursijų spektrą aplinkinei bendruomenei, bet ir patiems kūrėjams sudaryti darbingą aplinką. Mums svarbi mainų ekonomika – norime, kad čia įsikūrusios organizacijos, turinčios tiek intelektualinę, tiek techninę bazę, ja tarpusavyje dalytųsi. Vystome modelį, pagal kurį visi komplekse dirbantys galėtų lengvatinėmis sąlygomis šia baze naudotis. Pavyzdžiui, medžio bei metalo dirbtuvės turės operatorių, tačiau lengvatinėmis sąlygomis šia erdve galės naudotis visi rezidentai.”

Nuo kavinės iki nuosavo daržo

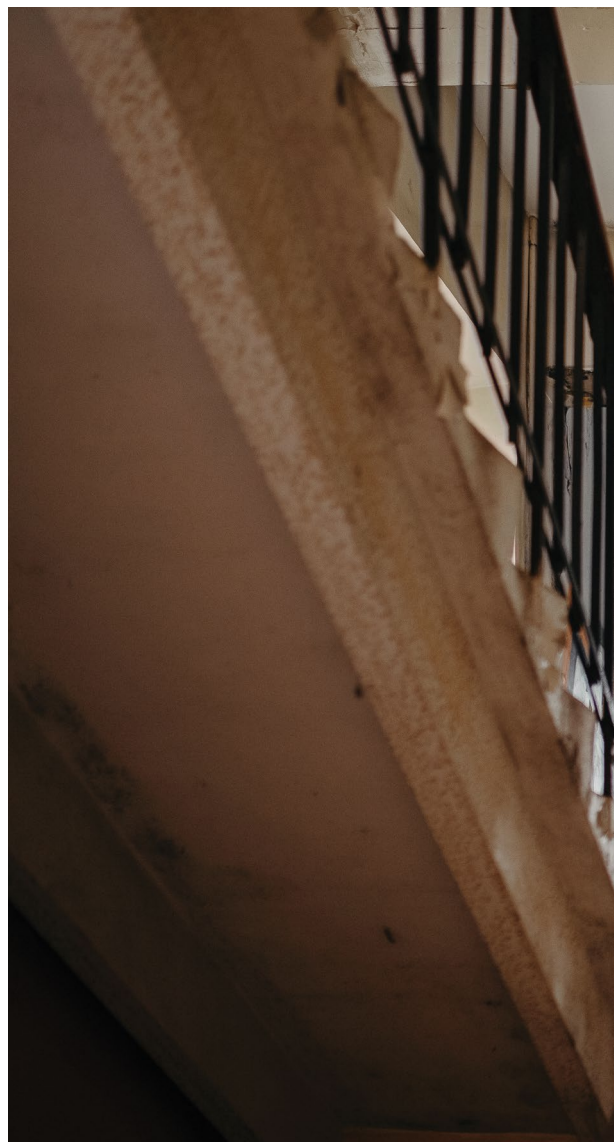
Nors jau dabar čia pamažu kuriasi kūrėjų ir tyrėjų studijos, „Sodo“ atidarymas numatytas vėlyvą pavasarį, gegužės–birželio sandūroje.

„Multifunkcinė renginių erdvė yra viena iš greičiausiai pradėsiančių veikti. Pavasarį joje vyks pirmieji koncertai ir filmų peržiūros.”

Kadangi 4 400 kvadratinų metrų erdvėje darbuosis būrys įvairiausių kūrėjų, komplekse veiks kavinė. Šią idėją palaiko ir Rasų kolonijos bendruomenė, mat aplink Rasų koloniją nėra nieko panašaus. Būsimos kavinės koncepciją kuria „The Great Tit“ komanda. Anot Danutės, čia vyraus kitokia virtuvės hierarchija – patiekalus kurs besikeičiantys šefai iš užsienio ir Lietuvos.

Koks sodas be žalumos? Kadangi komplekse yra menininkų, kurie dirba su augalais, o daržovės, vaisiai ir žalumynai – aktualūs kavinei, jau dabar planuose numatytas žemės lopinėlis, taip pat ant stogo terasos vešės augalija. Visa tai atsiras iki 2023-ųjų.

Galbūt kai kurie jau spėjo apsilankyti šiame milžiniškame pastate – rudenį čia duris atvėrė galerija „Atletika“ ir kol kas yra vienintelė atvira erdvė, į kurią galima užsukti. LTMKS parodinė šiuolaikinio meno erdvė ir anksčiau veikusių „Sodų 4“ bei „Malonioji 6“ tąsa yra tarsi įžanga į Rasose besikuriantį ir analogų Lietuvoje neturintį kultūros kompleksą.

Gruodį „Atletikoje“ veikia kompozitorės, garso menininkės ir atlikėjos Gailės Griciūtės ir menininkės iš Berlyno Thuy Han Nguyen Chi daugiasluoksni instaliacija. Ji žiūrovams siūlo vienu metu patirti daugybę realybių, o jose – skirtingas mentalines, psichines, asmenines, politines, istorines, geografines dimensijas. Asmeninė ir kolektyvinė praeities, dabarties ir ateities atmintis bei vaizduotė susilieja šiame darbe. Jį papildo gyvas atlikėjų pasirodymas.

Kur?

Vitebsko g. 21

„Facebook“: atletikagalerija

„Facebook“: SODAS-2123

„Sodo“ atidarymas suplanuotas vėlyvą pavasarį, tačiau įsikūrimas truks iki 2023 metų.

KURIU VILNIŲ

Lietuviško horizonto vėliava

Vytauto Stakučio nuotr.

„Kuriu Vilnių“ –

**tai antrus metus vykstanti
Vilniaus miesto savivaldy-
bės programa, remianti
įvairius meno projektus
ir instaliacijas viešosiose
sostinės erdvėse.**

Menininkas Vytautas Stakutis nuo paauglystės prisimena Naujininkuose, Prūsų gatvėje, esančius garažus. Jis ne kartą svarstė, kodėl erdvė ant jų – vienas garažas priklauso jo seneliui – neišnaudota, kodėl čia neatsiranda joks piešinys. Rudenį šioje šalia bėgių esančioje vietoje V. Stakutis įgyvendino projektą „Horizontas“.

Kūrinio idėja Trafik slapyvardžiu prisistatantį autorių aplankė prieš metus: „Norėjosi užfiksuoti mūsų kraštovaizdžio spalvas, kurios man labiausiai atspindi pačią Lietuvą. Tai tarsi alternatyvi vėliava, horizontas, kurį matome važiuodami tarp miestų ir miestelių. Piešinio kompozicija labai tiko lokacijai – horizontalios garažų juostos, o šalia – judri gatvė.“

Per dvi savaites Naujininkuose atsiradusį kūrinį papildė žaismingas elementas – kelio žymėjimo kuoliukas. Jį pamačius tampa aišku, kad spalvų juostos ant garažų – lietuviškas horizontas, matomas pro langą.

Kur?

Prūsų g. 38A

Lino Kaziulionio nuotr.

Menų centro transformacija

Tapytojo Lino Kaziulionio projektas „Vln Pop: menų uostas“ neatpažįstamai pakeitė šalia Vilniaus oro uosto esantį Skulptūros ir vitražo centrą. Pastatą papuošė freska, ją netrukus papildė šviesos instaliacija. Piešiniui menininkas rinkosi ryškias spalvas – žalios bei mėlynos atspalvius, o kaip kontrastą naudojo baltą. Taip L. Kaziulionis siekė šį centrą išskirti, patraukti pro šalį važiuojančiųjų dėmesį, pakviesti užsukti vidun. Anot autoriaus, freska transliuoja žinią apie dinamišką, svetingą ir kultūriškai aktyvų miestą. Sutemus ir įsižiebus šviesų instaliacijai, Skulptūros ir vitražo centras bei piešinys įgauna dar kitokį įvaizdį.

1984 metais Kirtimuose iškilęs pastatas buvo projektuojamas sovietinėms skulptūroms kurti, todėl jo lubų aukštis siekia net 15 metrų! Šiandien jis yra Lietuvos dailininkų sąjungos rankose, jame gaminami ar restauruojami autoriniai darbai, skulptūros, paminklai, monumentalieji dailės kūriniai, vitražai, taip pat reziduoja menininkai, planuojamos parodos.

Pačiam L. Kaziulioniui šis darbas įvairiais aspektais buvo rekordinis: freska užima daugiau nei 1 500 kv. metrų ploto, sunaudota per 200 litrų dažų, o LED šviesų juosta siekia beveik 1 kilometrą.

Kur?

**Skulptūros ir vitražo centras,
Dariaus ir Girėno g. 25**

Lino Kaziulionio nuotr.

Rasos

Vilniaus turizmo informacijos centrai:

Pilies g. 2
(restoranas „Grey“) kasdien
9.00–12.00,
13.00–18.00

Didžioji g. 31
(Rotušė) kasdien
9.00–13.00,
14.00–18.00

Pagalvojus apie Rasas daugeliui tikriausiai prieš akis iškyla garsios šios gyvenvietės kapinės, kuriose ilsisi iškilios XIX–XX amžiaus pirmosios pusės asmenybės – Jonas Basanavičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Antanas Vivulskis ir kiti. Vis dėlto ši senamiesčio panosėje esanti miesto dalis turi daugiau įdomių objektų ir istorijų iš XIX amžiaus ar net seniau. Vaikstant Balstogės, Vitebsko, Mielagėnų, Švenčionių ir Gervėčių gatvėmis gali užklupti jausmas, tarsi esate ne Lietuvoje. Jūsų nuojauta neklysta, nes įžengėte į Rasų koloniją, kurioje esantys namai iš tiesų primena Vakarų Europos kotedžus su sodais. Šis gyvenamųjų namų kvartalas unikalus ne tik architektūra, bet ir inovatyviais socialiniais bei urbanistiniais sprendimais. Tiesa, Vilniuje yra dar keturios visuomenininko, filantropo ir Žemės banko direktoriaus Juozapo Montvilos inicijuotos kolonijos, tačiau

Rasose esantis gyvenamųjų namų kompleksas išsiskiria dydžiu ir, kaip teigiama, „fundatoriui“ patiko labiausiai. Sekdami maršrutą toliau pasigrožėkite šaltuoju metų laiku nuo Liepų kalno atsiveriančia puikia panorama ir sužinokite, kur stovėjo legendinė karčema „Geležinė trobelė“.

Verskite kitą puslapį ir skaitydami pasivaikščiokite po keletą šios miesto dalies kampelių. Iš viso beveik penkių kilometrų ilgio maršruto „Rasos“ ieškokite Vilniaus turizmo informacijos centruose bei Neakivaizdinisvilnius.lt

Vienas Juozapo Montvilos kolonijos Rasose namų. Artūro Žuko nuotr.

Atokiau nuo kitų kolonijos namų stovi prabangi generolo Aleksandro Mušnikovo vila (P. Višinskio g. 27), kurios stogą puošia šveicariškojo stiliaus detalės. Artūro Žuko nuotr.

Rasų kolonija

54.6733, 25.30084

Nors turtingo XIX–XX amžių sandūros bankininko J. Montvilos atminimui miesto centre dar tarpukariu iškilo nemažas paminklas, labiausiai jį garsina penki simpatiški gyvenamieji kvartalai, vadinami Montvilos kolonijomis: Aguonų, Poguliankos, Šnipiškių, Rasų ir pati žinomiausia – Lukiškių. Vis dėlto kartais nurodoma, kad mieliausia pačiam „fundatoriui“ buvo Rasų kolonija. Idėja paprasta, bet neprasta – įkurti miesto-sodo tipo gyvenvietę, kurioje suderinami miestietiško gyvenimo privalumai kartu su kaimiškais – žaluma, galimybe auginti vaisius ir daržoves. Statybos darbai čia virė kelerius metus, pradedant 1898-aisiais. Nors kolonija yra vientiso architektūrinio stiliaus, namai joje nevienodi, kiekvienas galėjo rasti ką nors sau tinkamo pagal skonį ir piniginių storį.

Liepų kalnas

54.669154, 25.300685

Apie kurį kalną pagalvojate, išgirdę žodį „Liepkalnis“? Daugelis – apie esantį Minsko plento ir Liepkalnio gatvės sandūroje, tą, ant kurio įrengtos slidinėjimo trasos. Tačiau pastaroji „viršukalnė“, dirbtinai pradėta kelti 1982 metais, oficialiai vadinama Laimio kalnu – pagal slidinėjimo klubo „Šlaitas“ įkūrėjo Laimio Janutėno vardą. O tikrojo Liepų kalno, nuo kurio kilo ir greta esančios magistralinės gatvės pavadinimas, reikia ieškoti Rasose. Teodoras Narbutas teigė, kad būtent šioje vietoje senovės pagonyms rinkdavęsi minėti ilgiausios metų dienos – Rasos šventės. Galbūt tai tiesa. Atkreipkite dėmesį į tvarkingai susodintų liepų alėją, ne tik pateisinančią kalno vardą, bet ir keliančią įvairių spėjimų – gal anuomet čia būtų kokio nors prabangaus dvaro? Į šį klausimą istorikai kol kas neturi atsakymo.

Rasų kapinės

Rasų g. 32A

54.669201, 25.303067

Jei reikėtų rinkti pačias pačiausias Vilniaus kapines, variantai, ko gero, būtų du: nuo Antrojo pasaulinio karo iki nūdienos – Antakalnio; pusantro šimtmečio iki Antrojo pasaulinio karo – Rasų. Tai buvo pirmosios Lietuvoje kapinės už miesto ribų, steigtos tuščiam plote, o ne prie bažnyčios. Dabartinėje vietoje jos įkurtos 1801 metais ir tapo naujos mados išskeldinėti nekropolius iš bažnyčių rūšių ir šventorių miesto centre šaukliu. Įdomu, kad steigiant šias kapines kilmingi miestiečiai vengė būti jose palaidoti, mat nuo seno buvo priimta, kad užmiesčiuose laidojama tik varguomenė – našlaičiai, maro, choleros aukos ir pan. Ilgainiui tai tapo normaliu reiškiniu ir viena po kitos čia atgulė žymiausios XIX–XX amžiaus pirmosios pusės asmenybės, tarp kurių rasime J. Basanavičių, M. K. Čiurlionį, A. Vivulskį, V. Mykolaitį-Putiną, J. Montvilą, J. ir M. Šlapelius, Vileišių giminę... Ir tai tik sąrašo pradžia!

Geležinė gatvė

54.669244, 25.305883

XIX amžiaus antrosios pusės šaltiniai liudija, kad dabartinės Rasų ir Markučių teritorijos buvo gausiai nusėtos įvairiausiomis smuklėmis, karčiomomis, užiegomis ir restoranais. Suprasti nesunku – tokiam raižytame kraštovaizdyje nei žemės dirbsi, nei namelį suręsi, užtat tai buvo ideali vieta pabėgti nuo purvino miesto kvapų ir dulkių, o palypėjus ant vieno iš greta esančių kalnelių – matyti tapybišką peizažą. Viena garsiausių ano meto šios apylinkės karčemių vadinta „Geležine trobele“. Joje buvo bufetas, kėglinė, estrada, grojo orkestras, užiegos papėdėje šurmuliudavo prekeivių palapinių prikimštas kermošius. Pasakojama, kad čia giminaičiai atsisveikindavo su savo artimaisiais, geležinkeliu tremiamais į Sibirą. Deja, iki šiol nėra aišku, kur tiksliai ši legendinė karčema stovėjo.

Kultūrų studijos

Vasario 27 d.

**Paskaita „Žydiškasis Vilnius.
Kaip jį suprantame ir vertiname?“**

Lietuvos nacionalinis muziejus, Arsenalo g. 3

Vilniuje įsikūrusi žydų bendruomenė ir jos palikimas dažnai pasitelkiami reprezentuoti visą Lietuvos žydų istoriją, kultūrą ir paveldą, būtent čia koncentruojami atpažįstami išpopuliarinti vaizdiniai. Kokiu būdu sostinės paveldas atstovauja Lietuvos žydų kultūrai, kaip ir kokie istoriniai ir kultūriniai klodai turėtų ir galėtų būti atskleisti, kokios reikšmės jiems turėtų būti suteiktos? Į šiuos klausimus atsakys ir Vilniaus Gaono Elijo ben Saliamono Zalmano 300-osioms gimimo metinėms skirtą paskaitą skaitys istorikė prof. dr. Jurgita Verbickienė. Renginys nemokamas.

www.lnm.lt

Menai

Gruodžio 16–21 d.

**Tarptautinė trumpametražių filmų
diena „Trumpa, bet diena“**

Įvairios vietos

Trumpiausią metų dieną – gruodžio 21-ąją – Europos kino bendruomenė švenčia tarptautinę trumpametražių filmų dieną. Minėdama šią progą, lietuviškų trumpametražių filmų agentūra „Lithuanian Shorts“ trečius metus organizuoja kino renginių ciklą „Trumpa, bet diena“. Šiemet žiūrovams pristatoma Europos trumpametražių filmų programa vaikams „Trumpos istorijos mažiesiems“, kuri bus nemokamai prieinama Vilniaus ir kitų šalies miestų kultūros ir švietimo centrams, bibliotekoms, mokykloms. Gruodžio 17 ir 20 dienomis kino teatre „Pasaka“ bus rodoma dar viena išskirtinė programa „WTF“. Joje – net 17 trumpų animacinių filmų suaugusiesiems.

www.lithuanianshorts.com

Sausio 16–19 d.

Vilniaus tarptautinis trumpųjų filmų festivalis

Kino teatras „Pasaka“, Šv. Ignoto g. 4;
kino centras „Skalvija“, A. Goštauto g. 2

Lietuvos kino festivalių ciklą pradedantis Vilniaus tarptautinis trumpųjų filmų festivalis kviečia trumpų gerų istorijų ištroškusius kino mėgėjus pasimėgauti įvairialypę trumpametražių filmų programą. Festivalyje bus pristatomos 6 tarptautinės konkursinės programos, kuriose filmai – apie šeimos santykius, jaunystės krizes, viską nugalinčią meilę ir šokiruojantį pasaulį. Nacionalinėje konkursinėje programoje žiūrovai galės pamatyti geriausius pastarųjų metų lietuvių kūrėjų darbus. Festivalio metu vyks specialūs seansai vaikams, sporto istorijų gerbėjams bei animacinės dokumentikos entuziastams.

www.filmshorts.lt

Mindaugo Mikulėno nuotr.

Sausio 24–26 d.

Vilniaus šviesų festivalis

Įvairios vietos

Tris savaitgalio vakarus nuo 18 iki 23 val. ateikite pasveikinti Vilniaus gimtadienio proga ir apžiūrėkite įdomias šviesų instaliacijas netikėtose erdvėse. Jos antrą kartą skleisis ant miesto bažnyčių, tiltų, skulptūrų, skveruose ir kitur. Renginys nemokamas.

www.lightfestival.lt

Architektūra

Gruodžio 12 d.

Pokalbis apie atsakingą aplinkos, kraštovaizdžio bei viešųjų erdvių projektavimą

Nacionalinė dailės galerija, Konstitucijos pr. 22

„Architektūros fondo“ pokalbių ciklas „Tarp Pastatų: Kraštovaizdis, Viešoji Erdvė, Aplinka“ kviečia pasvarstyti, kokias kultūrinės ir aplinkosauginės vertes kuria kraštovaizdžio architektūros, bendruomeninės bei meninės praktikos, kokią prasmę jų veiklų rezultatai turi skirtingoms viešąsias erdves naudojančioms žmonių grupėms. Gruodžio 12 dieną architektas Jamesas Hamptonas, kraštovaizdžio architektas Danielis Rea ir nekilnojamojo turto vystytojas bei buvęs Didžiosios Britanijos „Greenpeace“ vadovas Jonathanas Smalesas kalbės apie tai, kokias vertes bei kokybes kiekvienai šių profesijų kuria atsakingas aplinkos, kraštovaizdžio bei viešųjų erdvių projektavimas. Renginys nemokamas.

www.archfondas.lt

Istorijos

Rugsėjo 26 d.–2020 m. sausio 12 d.

**Parodų ciklo „Vilniaus gatvės“
antroji paroda „Didžioji gatvė“**

Vilniaus paveikslų galerija, Didžioji g. 4

Didžioji gatvė – viena seniausių ir reikšmingiausių sostinės gatvių. Ja ėjo Valdovų kelias, čia pastatyta miesto rotušė, Šv. Kazimiero bažnyčia, cerkvės, didikų rūmai, išplėtota miestui svarbi infrastruktūra. Kaip formavosi ši gatvė, koks gyvenimo būdas ir įpročiai siejo jos gyventojus – atsakymų į šiuos ir kitus klausimus bandoma ieškoti ikonografijoje, artefaktuose, archyvinuose dokumentuose. Paroda tęsia Lietuvos sostinės įkūrimo 700-osioms metinėms paminėti skirtą Lietuvos dailės muziejaus parodų ciklą „Vilniaus gatvės“, kuriame siekiama atskleisti sostinės gatvių raidą, jų kultūrinį ir kalbinį heterogeniškumą, priminti svarbesnius įvykius, reiškinius, supažindinti su vilniečiais ir jų kasdienybe.

www.ldm.lt

Spalio 10 d.–2020 m. sausio 12 d.

**Tarptautinė paroda „Radvilos.
Kunigaikščių istorija ir paveldas“**

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Katedros a. 4

XVI amžiuje iškilusi Radvilų giminė anksčiausiai iš Lietuvos didikų gavo Šventosios Romos imperijos kunigaikščių titulą. Bene garsiausiems ir turtingiausiems lietuvių kilmės didikams ir jų paveldui skirta ypatingo dydžio tarptautinė paroda, kurioje – per 350 eksponatų, atkeliavusių iš 7 šalių.

www.valdovurumai.lt

Spalio 16 d.–2020 m. vasario 9 d.

**Tarptautinė paroda „200 batų –
700 metų“**

Vilniaus gynybinės sienos bastėja,
Bokšto g. 20

Kokias istorijas pasakoja batai, kuriuos avime? Lietuvos nacionalinio muziejaus kartu su Gdansko archeologiniu muziejumi parengta tarptautinė paroda atskleidžia, ką nuo XII iki XVIII amžiaus avėjo miesto aukštuomenė ir eiliniai gyventojai, kokios buvo avalynės mados ir kaip vystėsi batsiuvystės amatas. Be Gdansko, Kauno, Klaipėdos ir Kernavės gyventojų avalynės, išvysite ankstyviausią vilniečių avalynę, kuri buvo specialiai atrinkta šiai parodai, restauruota ir eksponuojama pirmą kartą.

www.lnm.lt

Valdovų rūmų iliustracija

Gruodžio 6–21 d.

Paroda „Vilnius 1937–1940 m. šveicaro akimis“

Energetikos ir technikos muziejus,
Rinktinės g. 2

XX amžiaus 4-ajame dešimtmetyje Vilniuje kursuoja šveicariški „Saurer“ autobusai, jaunas šveicarų mechanikas Alfredas Rietmannas šios kompanijos komandiruojamas į Vilnių vadovauti miesto viešojo transporto įmonės autobusų parkui. Atsiminimuose atvykęs aprašė savo darbą ir gyvenimą Vilniuje, Antrojo pasaulinio karo išvakarių ir pradžios įvykių sukūrį, o visas šias patirtis fiksavo fotografijose, kurių išliko apie 90. Parodoje eksponuojami unikalūs to meto sostinės, jos gyventojų ir autobusų parko gyvenimo vaizdai. Bus organizuojamos ekskursijos su kuratoriumi.

www.etm.lt

Gamtos mokslai

Gruodžio–vasario mėn.

Žygiai gamtoje ir dirbtuvės

Pavilnių ir Verkių regioninis parkas

Iki didžiųjų metų švenčių parkų direkcija kviečia užsukti į rankdarbių dirbtuves, sausį ir vasarį pasivaikščioti po gražiausias ir vertingiausias Pavilnių ir Verkių regioninių parkų vietas. Į žygius taip pat bus leidžiamasi Sausio 13-osios ir Vasario 16-osios proga, iškritus sniegui bus rengiamas pėdsekystės žygis. Renginiai nemokami.

„Facebook“: Pavilnių ir Verkių regioniniai parkai

Gruodžio–vasario mėn.

Žiemos žygiai

Neries regioninis parkas

Bent kartą per mėnesį Neries regioninio parko direkcija kviečia nesibaiminti šalčio ir leisti po saugomas parko teritorijas. Keliaudami su gidu išgarsite įdomių istorijų apie Nerį ir kintantį jos kraštovaizdį, jūrinius erelius, didžiąsias miegapeles, kitus saugomus gyvūnus bei pamatysite miškuose pasislėpusius kultūros paminklus. Įprastai 10–13 kilometrų žygis trunka apie 4 valandas. Renginiai nemokami.

www.neriesparkas.lt

Vilniaus knygų mugės organizatorių archyvo nuotr.

Vaikų ugdymas

Rugsėjo 20 d.–2020 m. gegužės 29 d.

Tradicinių žaidimų ir lopšinių pamokos

Vilniaus etninės kultūros institutas,
Pamėnkalnio g. 34

Kiekvieną penktadienį etnomuzikologė Lijana Šarkaitė-Viluma nuo 6 mėnesių iki 3 metų mažyliams auginančius tėvus moko tradicinių lopšinių ir žaidimų. Išankstinė dainavimo patirtis nereikalinga. Reikalinga registracija.

www.etno.lt

Literatūra

Vasario 20–23 d.

Vilniaus knygų mugė

Lietuvos parodų ir kongresų centras
„Litexpo“, Laisvės pr. 5

„Gyventi reikia be formulių. Reikia būti atviram“ – Jono Meko žodžiais prisistato 21-oji Vilniaus knygų mugė. Vienas jos akcentų – joje debiutavęs renginys „Naktis mugėje“, kuris bus organizuojamas ir toliau kuriant naują tradiciją.

www.vilniausknygumuge.lt

Sausio 11–19 d.

Tarptautinis festivalis vaikams ir jaunimui „Kitoks“

„Menų spaustuvė“, Šiltadaržio g. 6

Jubiliejinis festivalis pristatys per 20 pasirodymų iš Suomijos, Belgijos, Nyderlandų, Italijos, Katalonijos ir Lietuvos. Instaliacijos ir spektakliai skirti įvairaus amžiaus jauniesiems žiūrovams – ir kūdikiams, ir vaikams.

www.menuspaustuve.lt

Dmitrij Matvejev nuotr.

Gruodžio 2 d.–2020 m. sausio 7 d. Kalėdos atkeliauja traukiniais

Geležinkelio g. 16, Vilnius; visa Lietuva

Šventinį laikotarpį leiskite aktyviai. „LG Keleiviams“ kviečia ne tik tradiciškai pasitikti Kalėdas su seneliu ir kalėdiniu traukinuku Vilniaus geležinkelio stotyje, bet ir žaisti kelionių žaidimą „Nuo eglės iki eglės“. Keliaukite po Lietuvą traukiniais ir, aplankę penkias iš dvylikos nurodytų Lietuvos miestų eglų, iš karto laimėsite kvietimus dviem į kino teatrą ir dalyvausite žaidime dėl didžiojo prizo – elektrinio paspirtuko. Vilniaus geležinkelio stotyje lankytojų laukia ir „Neakivaizdinio Vilniaus“ staigmenos.

www.traukiniobilietas.lt

Kalėdiniai renginiai

Lapkričio 30 d.–2020 m. sausio 7 d. Renginių ciklas „Kalėdos sostinėje“

Įvairios vietos

„Kalėdos sostinėje“ – ryškiausias žiemos švenčių laikotarpiu vykstantis festivalis visai šeimai. Šiemet įsižiebus miesto eglei ir ją apsupus kalėdiniam miesteliui, šventinę nuotaiką palaikys traukinukas, iki pat kovo veikianti čiuožykla Lukiškių aikštėje. Artėjant šventėms V. Kudirkos aikštėje įsikurs Dizaino skveras, tarpušvenčiu ant Katedros sienos bus rodoma 3D pasaka „Sniego karalienė“, vyks kiti renginiai.

www.kaledossostineje.lt

Gruodžio 7–21 d.

Imbierinių meduolių kepimo dirbtuvės

Trakų Vokės dvaro sodyba, Žalioji aikštė 2A,
Trakų Vokė

Užuosti Kalėdas tris gruodžio šeštadienius kviečia Trakų Vokės dvaro rūmų meduolių edukacinės dirbtuvės. Vaikai ir suaugusieji kočios tešlą, lipdys sausainius ir juos dekoruos cukrine glazūra. Reikalinga registracija.

www.tvds.lt

Gruodžio 7–21 d.

Mažoji Kalėdų mugė

„Miesto laboratorija“, Antakalnio g. 17

Tris gruodžio šeštadienius „Miesto laboratorija“ rengia nedideles ir labai jaukias antakalniečių kūrėjų muges. Kiekvienoje iš jų galėsite susipažinti su 10 išskirtinių amatininkų ir rankdarbių kūrėjų.

www.miestolaboratorija.lt

Gruodžio 20 d. – 2020 m. sausio 5 d.

Alternatyvus Kalėdų kiemas

Buvusio Lukiškių kalėjimo kiemas,
Lukiškių skg. 6

Švenčių proga duris sostinės gyventojams ir svečiams atvers Lukiškių kalėjimas. Jo kieme visų, atvirų eksperimentams ir metamorfozėms, lauks alternatyvi Kalėdų eglė – tekančio vandens skulptūra, interaktyvios supynės ir šviesos instaliacijos. Kiemas neveiks gruodžio 23–24 d. bei 30–31 d.

www.kaledossostineje.lt

Gruodžio 14–30 d.

„Kristupo Kalėdų“ koncertai

Šv. Kotrynos bažnyčia, Vilniaus g. 30

Aštuoniuose „Kristupo festivalio“ koncertuose – šventinis muzikos siautulis. Nuo „The Beatles“ kūrinių Bacho, Händelio ir Vivaldi stiliumi iki magiško Hario Poterio ir Čaikovskio „Spragtuko“ pasaulio.

www.kristupofestivalis.lt

Gruodžio 26–31 d.

Festivalis „Kalėdinis Vilnius“

Įvairios vietos

Rusiškas smuikas, gražiausia filmų muzika, o gal išskirtinai Chopinas? Šeštą kartą „Ars Lituania“ organizuojamas festivalis pristato per 15 klasikinės muzikos koncertų, kurie vyks Vilniaus rotušėje, Vytauto Kasiulio muziejuje ir fortepijonų salone „Organum“.

„Facebook“: [ars.lituanica](https://www.facebook.com/ars.lituanica)

Sauliaus Žiūros nuotr.

**Neakivaizdinis
VILNIUS**

www.neakivaizdinisvilnius.lt

FB: Neakivaizdinisvilnius

IG: neakivaizdinis_vilnius

Leidinyas apie mažiau atrastas Vilniaus erdves ir asmenybes.

LEIDĖJAI: Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Užsienio ryšių ir turizmo skyrius

AUTORIAI: Aukšė Podolskytė, Kostas Biliūnas, Viktorija Bružaitė-Kazlauskienė, Zigmas Pakštaitis

VIRŠELIS: Igno Nefo nuotr.

TURINIO REDAKTORIAI: VšĮ „Gatvės gyvos“

DIZAINAS: FOLK

TIRAŽAS: 15 000 egz. (platinamas nemokamai)

ISSN 2669-025X